

Slovane in Nemce. Posebna ironija zgodovine je, da je isti tip, ki je nekdaj zapiral najplemenitejše Italijane v Spielberg, tega prednika modernih koncentracijskih taborišč, ki se je med svetovno vojno smejoč dal fotografirati ob obešenem Battistiju in ki je to fotografijo razpošiljal na razglednicah kot vesel spominček na vojno, da je ta isti tip, že na zunaj simboliziran s c. in kr. uniformami, ki jih je Dollfuss zopet uvedel, prav ob političnem protektoratu Italije zopet vstal od mrtvih kakor nekako strašilo, o katerem smo mislili, da se ne bo nikoli več pokazalo. Za avstrijske sosedse seveda ni vse eno, ali bodo ta strašila, ki se tako rada okoli česa „zbirajo“, poleg oltarja, ki ga že imajo, dobila tudi še prestol in Habsburgovca, ki bo sedel nanj, nam Avstrijcem je ob današnjih razmerah to prav vse eno. Delavec opazuje z brezmočno, ali nepomirljivo jezo razvoj dogodkov; upati ne more, da bi sam kaj spremenil, dokler je skrbno izbrana eksekutiva trdno v rokah diktature in dokler moreča brezposelnost onemogočuje vsak poskus splošne stavke. Toda, če opazuje izkušnje zadnjih 15 let, misli delavec, da je nekaj spoznal in da mora iz tega spoznanja izvajati konsekvence: v demokracijo ne veruje več, in ker mu je bilo z brutalno silo odvzeto vse, stavi vse svoje upanje enako na silo. Diktatura proletarijata se mu zdi edino sredstvo, po katerem treba seči ob prvi ugodni priliki. Kakor menda tudi po drugih deželah v tej dobi splošne fašistične poplave, je socialistično misleči glavni del avstrijskega delavstva po februarški katastrofi energično krenil proti levi, ne da bi se zaenkrat videlo, ali bo odšel naravnost med komuniste ali pa ustvaril samo posebno, strogo levičarsko krilo socijalistov.

Vsekakor je pomembna posledica razvoja avstrijskih dogodkov, da demokratov nikjer več ni. Na vladi je diktatura, toda obe veliki skupini opozicije se ne borita za zopetno uvedbo demokracije, ampak bi se ob prvi priliki sami radi polastili diktature. Več upanja za to imajo, vsaj za prihodnji čas vsled močne zunanjepolitične zaslombe v Nemčiji, brez dvoma nacisti, toda to upanje bo prazno vse dotlej, dokler ne nastopijo kake zunanjepolitične spremembe v korist Nemčije.

Vsakemu notranjepolitičnemu prevratu v Avstriji bi takoj sledila obožena intervencija Italije. Naši notranjepolitični tirani so namreč samo namestniki inozemskih. Avstrijsko ljudstvo je popolnoma brez moči, toda, kar je najhujše, je pač sledeče: celo če bi vkljub vsem težavam krvniški sistem Dollfussa podlegel splošni opoziciji, bi se večina našega nesrečnega ljudstva takoj pognala v naročje enako ostudnemu sistemu Hitlerja, in kar bi na to sledilo, bi bilo samo nova varijanta starih grozot. Leberecht Hassenschelm.

## Kronika

**Herman Wendel, petdesetletnik**

He was our friend, before it was  
fashionable to be our friend.

*John Burns o Luju Brentanu.*

Prav na svoj petdeseti rojstni dan — 2. marca 1934 — je H. Wendel podpisal uvod svoji najnovejši knjigi, s katero je ljubo presenetil vse svoje prijatelje, ki so se ga ob tej priliki spominjali, presenetil pa tudi one, ki se ga niso spominjali. „Jugenderinnerungen eines Metzgers“ (Strasbourg. Librairie de la Mésange. 1934. 220 str.) so mladostni spomini — segajo samo do opravljene

srednješolske mature — potomca nekdanjih pruskih brodnikov na Odri, ki se je svojemu očetu, tipičnemu „prišleku“ iz Nemčije, poštnemu uradniku, rodil v Metzu. Z zanimanjem jih bo prečital vsakdo, ne samo oni, ki sta mu Wendlova oseba in delo znana ali celo ljuba. Saj podrobno in živahno opisuje kos v vojni 1870 od Nemcev pridobljene pokrajine, ki je bila v svojem narodnem bistvu zavedno francoska. Ta francoski duh, živi „genius loci“, je bil tako močan, da je popolnoma prevzel tudi Nemca Wendla, ki se vsled tega mirno in s ponosom imenuje gojenca in hvaležnega učenca dveh velikih kultur. Ta francoska plat njegovega bistva je pri Wendlu tako narurna, tako globoko privzgojena, da se komaj še zaveda poti, po kateri se je v njem ta proces izvršil. Ves ta razvoj pa ga je obenem tudi usposobil v to, da brez nacionalnega šovinizma opazuje življenje na obeh straneh, pri Nemcih in Francozih, in da si je nadel kot življenjsko nalogo, da dela na to, kako bi obema narodoma dopovedal potrebo mirnega, prijateljskega sožitja. Ko je v času najhujših vojnih grozot in prekipevajočega sovraštva na obeh straneh, v l. 1916, izdal obširno monografijo o Heineju, je nje uvod zaključil s sledečimi besedami: „Es lebe Deutschland! Vive la France! Es lebe die deutsch-französischer Verständigung!“

Ob istem času in v enako težavnih razmerah se je potegnil, med Nemci edini mož, z redkim pogumom za pravice in boljšo bodočnost južnih Slovanov. Tega njegovega stališča niti njegovi ožji somišljeniki in prijatelji, voditelji nemških socialistov — Wendel je bil takrat poslanec v nemškem parlamentu — niso mogli prav razumeti; tolmačili so si ga kot osebno simpatijo in nekak eksotičen sport. Njegove simpatije pa so izvirale iz temeljitega poznavanja balkanskih razmer — v tej reči mu takrat celo v „strokovni“ Nemčiji ni bil nihče kos! — iz njegovega globokega čuta za človeško pravičnost in iz bistrovidnosti politika, ki je poznal vse gibalne sile preteklosti slovanskega Balkana in videl, v katero smer so naravnane, kam jih žene nepremagljiva sila notranjega razvoja. Kot trezno misleč človek, ki je v politiki vedno gledal „umetnost izrabe možnosti“, takrat še ni prav verjel, da se bo zedinjenje južnih Slovanov doseglo že s koncem svetovne vojne. Zato je še l. 1917 mislil, da bi bilo za enkrat dovolj, če bi se Srbija zadovoljila s svobodnim izhodom na morje. V jeseni l. 1918 pa je že javno izrekel: Sedaj bi južni Slovani lahko ustanovili svojo avtonomno državo v okviru Avstro-Ogrske, toda to, „kar je včeraj bilo za njih naravnost dragocen kapital, bi danes smatrali samo še za beraško miloščino“.

Nekak kompendij vsega, kar je Wendel v tem času napisal, da informira Nemce o južnoslovanskih problemih, je članek „Südslavischer Aufstieg“, ki je izšel v poletju 1918 v „Neue Rundschau“, pač najbolj ugledni takratni nemški reviji (ponatisnjen je v knjigi „Südosteuropäische Fragen“). Po podrobni analizi zgodovinskega razvoja je prišel do zaključkov, ki so bili v takratni Nemčiji pač na vso moč frapantni. Kot centralen problem smatra spravo med Srbi in Bolgari na podlagi spoznanja, da „jih ne razdvaja nobeno življenjsko vprašanje, nasprotno pa, da ima od njihovih sporov vedno in edino korist samo tretji“. Tako bi se ustvarila jugoslovanska država, segajoča „od Jadranskega do Črnega morja, na ozemlju, ki bi imelo šestnajst milijonov prebivalcev, toraj komaj za tretjino manj, ko jih je pred sto leti imelo nemško cesarstvo. Vse to narodno telo drhti od neizrabljene življenjske moči in napetega pogona v bodočnost. Razvoj bodočih desetletij, za katerega jamči rodovitnost teh pokrajin in njihovo bogastvo na rudah in vodnih silah, bo v

jugoslovansko enoto z močjo pritegnil tudi one dele, ki se danes temu še upirajo. Noben preroški dar ni potreben za napoved, da se bo prej ali slej nesmisel zgodovine spremenil v smisel na ta način, da bodo jugoslovanske mase premagale vse zunanje in notranje ovire svojega ujedinjenja, kar bo — pač po politični konstelaciji — šlo z nami, brez nas ali pa proti nam.“

Tako je v poletju 1918 pisal o jugoslovanski bodočnosti Nемеc Wendel v onem času, ko je drugi Nемеc, takratni nemški kancelar Hertling, imel za češkoslovaške legije, ki so se v Rusiji borile za svobodo svojega naroda, samo prezirljivo označbo „hergelaufenes Gesindel“. Wendel je bil pač med Nemci edini, ki je razumel, da se mora jugoslovansko vprašanje reševati in da se bo rešilo z jugoslovanskega, ne pa z nemškega stališča. Informaciji in propagandi v tem smislu služi njegova knjiga „Südosteuropäische Fragen“, ki je izšla v jeseni 1918 in ki je še danes klasični kompendij vseh glavnih balkanskih problemov. Poleg prej omenjenega članka še prinaša razprave o črnogorskem problemu, o Albaniji in Macedoniji. Ujedinjenje Črne gore s Srbijo smatra za prvi korak k rešitvi jugoslovanskega vprašanja, Albaniji pa za enkrat odreka vsako sposobnost za samostojno, neodvisno državo. Macedonija naj bi bila za Srbe in Bolgare povod zbližanja, ne pa razdora, na katerem so interesirane samo velesile s svojimi sebičnimi interesi. Zato je odklonil samostojno, avtonomno Macedonijo.

Tej knjigi je v poznejših letih sledila še vrsta knjig in legijon posameznih člankov, v katerih je Wendel informiral Nemce o preteklosti južnih Slovanov in o težavah, s katerimi se borijo v sedanjih dneh. Zvest sebi samemu, zvest svojim prijateljem ni molčal niti tedaj, ko je bilo treba povedati kako bridko resnico. Zato praznuje mož svojega petdesetletnico v izgnanstvu. Današnja Nemčija ne trpi ljudi njegovega kova, a tudi med nami lahko petdesetletnico častnega doktorja belgrajske univerze praznuje samo njegova knjiga. Že iz nje same se vidi ves poznejši Wendel: živahen, odločen, z odprtimi očmi in pogumnim srcem.

Samo po sebi je umevno, da v prvih njegovih spisih ni baš mnogo govora o nas Slovencih: težišče takratnih odločitev je bilo v centralnem in vzhodnem Balkanu, kako daleč bodo segle njih posledice, se ni moglo videti. S tem večjo intenzivnostjo pa se je takoj po prevratu obrnil Wendel v Slovenijo, ki jo je takrat prvič videl. Iz njegovega peresa je potekla prva obširna monografija o Kreku (izšla je v knjigi „Aus dem südslavischen Risorgimento“. Gotha 1912, str. 167—193). Po njegovi inicijativi je lahko izšel prvi nemški prevod Cankarjevega „Hlapca Jerneja“, iz njegovega peresa je poteklo nešteto člankov in referatov, ki so nemško čitajoče občinstvo informirali o slovenskih stvareh. Zato se ga ob njegovi petdesetletnici spominjamo z zvesto hvalečnostjo, čeprav mu nimamo kaj boljšega sporočiti, ko da ž njim vred trdno upamo v boljše, lepše čase.

J. A. Glonar.

### »Jugoslovenska bibliografija«

„Nije još bibliotekar, ko knjigama  
rukuje ili ima š njima bilo kakvog posla.“

Star citat.

Po raznih, bolj ali manj uspelih poskusih se sedaj vendarle zdi, da je vprašanje enotne in skupne bibliografije vse knjižne produkcije v naši državi dobilo ono podlago, ki je za tako delo potrebna, da se mu zajamči trajnost. Sedaj je začela izhajati „Jugoslovenska bibliografija“ (Beograd, J. Ristića, 24),

ki jo zalaga „Savez knjižarskih udruženja u kraljevini Jugoslaviji“. Gradivo za to bibliografijo daje „Narodna biblioteka“ v Beogradu, urejuje ga njen uradnik M. Podoljski. To je princip organizacije bibliografskega dela, ki je uveden v Nemčiji, in ki je ravno v Nemčiji ustvaril impozantni „Deutsches Bücherverzeichnis“ in kar je še ž njim v zvezi.

Višina tega nemškega dela je produkt stoletnega, naravnega razvoja. Zato pri nas ni dovolj, da samo mehanično kopiramo okvir kake tuje organizacije, treba je to delo oživiti tudi z onim duhom, ki ga drugod oživlja. Šele ta duh bo oživil mrtvi material gluhih naslovov in iz njega ustvaril zaželeno in dobro porabno sredstvo za vsakega človeka, ki ima po svojem poklicu ali po svojem osebnem nagnenju opravka s knjigami. Tega pa je v tem dosedanjem poskusu tako neverjetno malo, da človeka naravnost boli. Zdi se, kakor da urednik še nikoli ni imel nobene prave „bibliografije“ v rokah, in če jo je res kedaj imel, mu je ostala s sedmimi pečati zapečateni knjiga. To smo kot oficijalno publikacijo „Narodne biblioteke“ dobili „bibliografijo“, ki je daleč pod nivojem preprostega kataloga kakšnega knjigarja, ki razume svoj posel in je vsaj nekoliko ambiciozen.

Ne časa, ne prostora, a tudi dolžnosti nimam, da bi na tem mestu napisal cel traktat o bibliografskih metodah; omejiti se moram samo na dve fundamentalni zahtevi, ki sta prava hrbtenica vsake bibliografije. Glasita se zelo primitivno, toda vkljub temu ju nekateri „bibliografi“ naravnost suverensko ignorirajo. Prva je pač sama po sebi umevna zahteva, da mora bibliograf vse spise kakšnega pisatelja postaviti skupaj, pod njegovim imenom. Druga izhaja iz prve in zadeva pred vsem bibliografa, ki je obenem bibliotekar: bibliotekarju nikakor ni treba, da bi vse knjige, ki jih bibliotekarsko obravnava, tudi prebral, po pravici pa se sme od njega zahtevati, da vé povedati, ali je avtor kakšne knjige — moški ali ženska. Iz obeh teh zahtev izhaja naturno, da mora bibliografija podati vse spise kakšnega avtorja pod njegovim pravim in popolnim imenom, pa najsi je potem na knjigi sami označeno v celoti ali deloma z začetnicami, s psevdonimom ali pa sploh ne. Kako ravna v tej stvari naša bibliografija?

Naša bibliografija ima glavni princip mehanične kopije naslova! Kar druge delajo, tega ne dela, kar druge ne delajo, s tem se trudi: pridno ponavlja titulature, kakor je n. pr. „Dr.“, ki ga v naslov naknadno postavi tudi tam, kjer ga na knjigi ni (639). Kar je zgrešenih psevdonimov, so zgolj slučajni in ne vedno zanesljivi. Če ve, kdo je „Čika Sreta“ v Paraćinu (1775), kako da ne ve, kdo je „Čika Andra“ v Beogradu (2012), ki ga ima vendar takorekoč pred nosom in pri rokah. In „Dr. Nemo“ (321) ni Ferdo Kozak! Ali urednik res misli, da so imena kakor „Gorkij Maksim“ (96), „Olbracht Ivan“ (120), „Gjalski Ksaver Šandor“ (525), „Gorjan Zlatko“ (1607), „Silvin Sardenko“ (1917) prava imena in ne psevdonimi, s katerimi bi bil moral ravnati prav tako, kakor je — čast, hvala in poklon mu za to! — s psevdonimom „A. de Maia“ (1767)? — Okrajšave imen so redko izpolnjene (1558), toda zakaj ni povedano, kaj pomeni v tem slučaju „M“? Nič nam ne pomaga: če naj preprečimo grozotno zmešnjavo in nepreglednost naših katalogov in bibliografij, moramo vse začetnice izpopolniti. Za našega urednika ta problem očitno niti ne eksistira! Sicer bi nam bil povedal vsaj to, kako se piše s popolnim, neokrajšanim imenom „Pešić M. M. (1844)“, ki je njegov kolega pod isto streho! Res je tako izpolnjevanje imen težaven posel, a ogniti se mu ne moremo in ne smemo. Na žalost imamo v ta namen — kolikor je meni znano — samo en po-

moček: „Splitski almanah i adresar za godinu 1925,“ ki pri imenih vseh Splitsčanov navaja tudi popolno očetovo ime. Če bi ga urednik poznal in znal rabiti, bi bil videl, da se njegov avtor, ki ga ima pod števil 816, ne imenuje „Ženko Donadini, Frano,“ ampak „Donadini, Frano Ženko“! Tako bi ga bilo v njej vsaj mogoče najti, sedaj pa je skrit v „Ž“, čeprav bi po pravici moral stati pod „D“!

Mehanično kopiranje naslovov ustvari včasih oblike naslovov, iz katerih mora človek sklepati, da je v knjigi nekaj popolnoma drugega kot v resnici. Ali je P. Brežnik res napisal „Klic gorjancev“ (1576), Silvin Sardenko pa „Rogaška slatina v zarji zdravja“ (1917)? Tukaj bi bile potrebne velike začetnice (Gorjancev, Slatina), ki bi dale naslovu pravi smisel, pa jih nimamo, zato pa jih imamo drugod, kjer so nepotrebne (Naši Uzori, 1588)! — Kake zmede lahko nastanejo pri neenotni praksi, kakor se kaže v primerih „Jovanović Zmaj, Jovan“ (1705) in „Popović Jovan, Sterija“ (1851), ve samo oni, ki je imel kedaj opravka z alfabetiranjem, ki nikakor ni tako zgolj mehanično delo, kakor še vedno mislijo med nami marsikateri, ki imajo opravka po bibliotekah.

Navada Srbov, da tuja imena fonetično transkribirajo, dela bibliografu, če ji slepo sledi, samo neprilike. Tako mora „Kuperja“ (1753) postaviti pod „K“, torej daleč v stran od edicij z avtorjevim pravim imenom (Cooper); Stefan Zweig stoji kot „Cvajg“ pod „C“ in ne pod „Z“! Na vprašanje srbskega bibliotekarja, kako naj postavi v alfabet pisatelja, ki ga ima zapisanega v dveh različnih oblikah, „Karvud“ in „Kervud“, je mogoče samo en odgovor: Ne pod „Karvud“, ne pod „Kervud“, ampak pod „Curwood“. Samo princip, da damo v vsakem slučaju pisateljevemu imenu ono obliko, ki jo sam rabi, nam daje jamstvo, da bomo vsa njegova dela združili res na enem mestu. Majhen primer za neprilike, ki se z večjim številom naslovov večajo v geometrični progresiji, imamo v števil 1923—28, kjer imamo ime istega avtorja zapisano v dveh različnih oblikah, srbski in francoski. V bibliografiji pa ni pravilna ne ena ne druga, edino pravilna bi bila — ruska!

Princip, po katerem se alfabetira, je dragocena Arijadina nit, s pomočjo katere se človek, ki v kakšnem katalogu kaj išče, v njem orijentira. Vsekakor pa mora biti neki princip, neka ideja, s pomočjo katere spravi urejajoči intelekt nekak red v brezlično maso najrazličnejših naslovov. Naša „bibliografija“ pa je brez vsakega principa, brez vsake ideje. Razen mogoče za človeka, ki mu je ureditev po začetni črki naslova tudi — „princip“, ki torej mirno postavi „Veliki narodni koledar“ sub „V“ (1581)! Da bi na tem mestu dokazoval vso absurdnost take prakse — ne, stvar naj rajši ostane med nami! Samo to bi še dejal, da sta zadnji dve skupini — vsaj v tej obliki — nepotrebni. Zadnja bi naj prinašala samo res „novitete“, tako pa samo ponavlja to, za kar ima interesirano občinstvo že tako na razpolago obširni „Popis novina“, ki ga naša bibliografija sama citira (316)! To je samo nepotrebna potrata še tako dragocenega prostora.

Itd. Itd. Itd.

Bibliografija je za nas same bridko potrebna, a tudi zunanji svet jo od nas pričakuje, o čemer pričajo številni dopisi „Savezu“ iz inozemstva (s katerimi pa tudi ne zna pravilno ravnati). Zato je prava škoda, da je ta „bibliografija“ take sorte, da za nas ni porabna, in je tudi sicer taka, da bi jo človek pred strokovnim inozemskim svetom najrajši zatajil in skril. J. A. Glonar.

**Pregelj v angleškem prevodu.** Londonska „The Slavonic and East European Review“ je v svoji julijski številki (str. 27—35) prinesla „Vicar Mathias's last Guest“. Prevod ni narejen po izvirniku, ampak po nemškem prevodu, ki je izšel svoje dni v zbirki „Slovenische Erzähler“ (str. 125—140). Obzirno je na to namignilo tudi uredništvo v podnaslovu „Adapted (drugod se pravi precizno „Translated“) from the Slovene of Ivan Pregelj by Baroness Zmajčič“. Zaradi tega se ne bomo skregali, saj nas samo veseli, če pride kakšna dobra slovenska stvar — pa naj si bo že po tej ali oni poti — v široki svet. Prevod sam je precej prost, tu in tam se mu celo pozna, da je prevajateljici tudi nemški tekst delal težave, ki jih ni zmogla. Zaradi tega je tudi ne bomo kregali, čeprav je vsled tega zabrisana ona nemirna nervoznost Pregljevega sloga, ki jo je nemški prevod skušal ohraniti. Pač pa ni lepo od prevajateljice, da tako preproste fraze, kakor je n. pr. „Der erste Dichter in Görzischen“ (str. 125), ni znala drugače prenesti v angleščino, kakor „This was the country where the first Slovenian poet was born“!

J. A. G.

**Finžgar contra Fr. Kralj.** Franceta Kralja zanimiva in pomembna knjiga „Moja pot“, ki je v prvem delu izvrsten, da, po svoji strnjivosti, zlasti pa odkritosti klasičen opis našega vaškega življenja, je naletela na odpor pri katoliškem arbitru F. S. Finžgarju, in sicer očitno ravno zaradi verne odkritosti, ki jo Finžgar označuje s „pomanjkanjem srčne kulture“ in z „neresničnostjo dogajanj“. Ti očitki prvič obnavljajo licemersko komedijo, ki jo je naša katoliška javnost uprizorila pri „Veselem vinogradu“ in ki bi se je moral sramovati vsak zaveden in za pravi smisel svojega roko delstva vnet pisatelj. Drugič pa kažejo ti očitki neko tipično potezo našega katolištva, ki je tako neznansko in sumljivo občutljivo za vse stvari in samo za vse stvari erotične morale. Sumljivo občutljivo zaradi tega, ker mu v bistvu vendar le manjka za ta kompleks pravega in zdravega čuta, kar je od Prešernu namenjenega „Sauglockenläuten“ pa do Finžgarjevega izpada zoper Fr. Kralja dokazalo v neštetih primerih. Dokaz za to svojevrstno občutljivost na eni in prav nič izredno katoliško tenkočutnost na drugi strani je pri roki. Isti arbiter Finžgar je bil na primer arbiter tudi za zadnji zvezek „Slovenskih večenic“, v katerem je izšla Malešičeva povest „Izobčenci“. To je prav za prav ali bi vsaj morala biti povest o povratku človeka, ki je v vinski jezi ubil, v življenje. Čisto literarno in čisto človeško bo vsakomur jasno, da je povratek takega človeka, tako obremenjenega človeka moralno in literarno zelo delikaten in odgovoren problem. Toda ne katoliški Malešič ne katoliški arbiter Finžgar se nista zamislila nad tem problemom in tako je Mohorjeva družba izdala knjigo, ki skoraj z operetno lahkoumnostjo, bi dejal, na široko odpira ubijalcu vrata nazaj v življenje, ne da bi se moral človek, ki je obremenjen z ubojem pred življenjem odkupiti s čim vsaj tako tehtnim, kakor je težak njegov greh. Srčna kultura? Ne govorimo o nji! Toda pričakovati bi bilo vsaj, da se bodo ljudje, ki pri knjigah tako radi govore o vzgoji naroda, zavedali, kaj se pravi tako obravnavati podobno stvar pred ljudstvom, v katerem so uboji in poboji v pijani jezi tako strašno pogosti.

Finžgarjevo ravnanje z obema knjigama je tipičen primer našega katoliškega moralnega čuta. Potrebno je, da se ta čut naposled zave, kako je njegova erotična moralnost ravno za toliko pregrobo občutljiva, kakor se je pri Malešičevem primeru pokazala grobo neobčutljivo za važnejše moralno in vzgojno vprašanje.

J. V.